

УДК 334.7

М.Г. ІСАКОВ, канд. юрид. наук,
Консультаційна юридична фірма «Глобус»

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

Ключові слова: підприємництво, поняття та ознаки, державний контроль

Дослідження державного контролю у сфері підприємництва неможливе без визначення сутності, особливостей та визначальних ознак підприємництва як об'єкту такого контролю. Незважаючи на те, що вперше в термінологічний обіг поняття «підприємництво» було введено англійським економістом і банкіром Р. Кантільоном ще у XVII ст., лише у XX ст. воно стало розглядатись як чинник впливу на виробництво та об'єкт державного регулювання і контролю. Використання терміну «підприємництво» в різних галузях юридичної науки має свої особливості, з огляду на що, метою даної роботи є дослідження поняття та ознак підприємництва як об'єкту державного контролю.

Аналіз розвитку світової економічної думки дає можливість виділити чотири основні етапи процесу наукового розуміння підприємництва. На першому етапі (XVII-XVIII ст.) основна увага у визначенні підприємництва зосереджувалась на ризику, який очікує підприємця в процесі здійснення підприємницької діяльності (Р. Кантільон, Ф. Найт). Другий етап пов'язаний з іменем Й. Шумпетера, який наголошував на інноваційності як основній рисі підприємництва. На третьому етапі вчені досліджували поліфункціональну модель підприємництва та особисті риси підприємця (Л. Мізес, Ф. Хайек, І. Кірцнер). Четвертий етап характеризується перенесенням акценту на управлінський аспект в аналізі дій підприємця (Е. Дж. Долан, Д. Ліндсей, Кемпбелл Р. Макконнелл) [1, с.246; 2, с.10-14].

На сучасному етапі окремі питання визначення та характеристики підприємництва досліджували В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, О.В. Клим, В.К. Колпаков, Б.Ф. Купчак, А.С. Ластовецький, О.М. Олійник, В.Ф. Попандупуло, Н.О. Саніахметова, В.М. Селіванов та ін.

Наукові визначення, які містяться в економічній і у юридичній літературі, мають значні розбіжності, що пов'язано з особливістю методології кожної з названих наук. Так, в економічній джерелах пріоритетне місце посідає така ознака підприємництва як спрямованість на максимізацію прибутку. Значна кількість науковців-представників економічної науки відзначають також інноваційність, самостійність, ризиковість підприємництва. Вчені-юристи називають дещо інші характеристики підприємницької діяльності. Найбільшу їх кількість пропонував В.М. Селіванов. На його думку, підприємництвом є не будь-яка корисна для суспільства діяльність по виробництву продукції, наданню послуг, а лише та, що характеризується такими основними ознаками: економічною самостійністю та автономною волею її суб'єктів; ініціативністю; творчим новаторським характером; систематичністю; здійснюється на власний ризик і під власну повну майнову відповідальність; здійснюється з метою одержання прибутку; є правомірною [3, с.8].

Вперше легальне визначене підприємництва було здійснено Законом України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. Так, згідно зі ст.1 Закону, підприємництво тлумачилось як безпосередня, самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності в порядку встановленому законодавством [4]. Основним недоліком цього визначення було суттєве звуження кола діяльності підприємців тільки межами «виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг». Діяльність підприємців є значно

багатоманітнішою, – не можна визначити чіткий і закритий перелік видів підприємницької діяльності. На цьому наголошувала і І.В. Єршова, вважаючи недоцільність закритого переліку видів підприємницької діяльності, адже її напрямки зумовлюються, перш за все ринком [5, с.6].

Наступне законодавче визначення підприємництва було дано уже Господарським кодексом України, зі вступом в силу якого з 01.01.2004 р. втратив чинність Закон «Про підприємництво». Згідно зі ст.42 Господарського кодексу України, підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [6].

В першу чергу, слід звернути увагу на те, що порівняно з тлумаченням підприємництва у Законі України «Про підприємництво», Господарський кодекс значно розширив коло ознак, які є визначальними для розуміння підприємництва. Зокрема, введено таку ознаку, як ініціативність при здійсненні підприємництва, а також визначено додаткову, нарівні з отриманням прибутку, мету підприємницької діяльності – «досягнення економічних та соціальних результатів».

Наявність такої додаткової мети при здійсненні підприємництва на сьогодні залишається надзвичайно спірним в науці, не зрозумілим є змістовне значення, яке законодавець вносив в поняття «економічні та соціальні результати». Відсутнє і тлумачення цього поняття у науково-практичному коментарі до Господарського кодексу України. Зокрема, авторський колектив наголошує на тому, що не слід перебільшувати значення отримання прибутку, це хоча основна і необхідна, але не єдина мета підприємництва, ще одна мета – досягнення економічних та соціальних результатів. Спрямованість на систематичне отримання прибутку завдяки досягненню економічних та соціальних результатів є однією з характерних ознак

підприємницької діяльності [7, с.80]. Отже, автори коментаря лише називають досягнення економічних та соціальних результатів метою підприємництва, не визначаючи, що означає на практиці досягнення таких результатів.

Неможливо не погодитись з тим, що наслідком здійснення підприємницької діяльності є задоволення потреб та інтересів як підприємця (в першу чергу, шляхом отримання прибутку) так і суспільства (поставка товарів на ринок, надання послуг, створення робочих місць тощо). Проте, одержання економічних та соціальних результатів, на нашу думку, не завжди виступає метою діяльності підприємця. З огляду на це, повністю погоджуємось з позицією О.В. Клим, яка пропонує внести зміни до легального визначення підприємництва, встановивши, що його метою є одержання прибутку, а певні соціальні та економічні результати, які є логічним наслідком такої діяльності, варто визначити в переліку ознак підприємництва [8, с.17].

Окрім легального визначення підприємництва, законодавство встановлює принципи, відповідно до яких така діяльність може здійснюватись. Вони також мають важливе значення для розуміння сутності підприємницької діяльності. Відповідно до ст.44 Господарського кодексу України, підприємництво здійснюється на основі: вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності; самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму підприємцем працівників; комерційного розрахунку та власного ного ризику; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [6].

У науковій та навчальній літературі поширеними є визначення підприємництва, в основу яких покладено законодавчі дефініції. Водночас, існують й відмінні від законодавчого підходи до його тлумачення.

Найпоширенішим в науковій літературі є визначення підприємництва як діяльності. При цьому, характеристики цієї діяльності та її визначальні ознаки неоднозначно трактуються вченими. Так, наприклад, С. Дзюбик наголошує на тому, що діяльність така носить ризикований характер: підприємництво – це самостійна, ініціативна, постійна діяльність у сфері виробництва, надання послуг і торгівлі, яка здійснюється на власний страх і ризик» [9, с.208]. Ряд науковців до ознак діяльності, що здійснюється підприємцями, відносять правомірність, тобто така діяльність не повинна бути заборонена законом. Так, В.Л. сіяка зазначає, що підприємництво – це не заборонена законом ініціативна, систематична діяльність приватних осіб (підприємців) і юридичних осіб, основана на приватній або на іншій формі власності, спрямована на одержання прибутку від виробництва товарів, виконання робіт і надання послуг, здійснювана на власний ризик і під власну відповідальність [10, с.5].

Наступною визначальною рисою підприємництва окремі науковці називають професійність [11, с.21]. Так, В.Ф. Попандопуло вважає, що підприємницька діяльність – це сукупність правомірних вольових дій, які здійснюються професійно, систематично і на свій ризик особою, зареєстрованою як підприємець з метою одержання прибутку [12, с.20]. В даному визначенні присутня ще одна ознака підприємництва – реєстрація суб'єкта господарювання як підприємця. Таку рису виділяє у своєму визначенні і О.В. Клим: підприємницька діяльність – це будь-яка господарська діяльність, що здійснюється фізичними та юридичними особами легалізованими у встановленому законом порядку, які діють самостійно, систематично на власний ризик маючи на меті отримання прибутку та задоволення певних суспільних потреб [8, с.25].

В.К. Колпаков також вважає передумовою здійснення підприємницької діяльності наявність певного правового статусу у суб'єкта, що її здійснює. Вчений тлумачить підприємництво як визнану державою, підзаконну, вільну, самостійну, ініціативну та систематичну, з метою отримання прибутку, діяльність фізичних та юридичних осіб по виробництву товарів, виконанню робіт, наданню послуг і торгівлі, здійснювана на власний ризик та під свою відповідальність [13, с.611].

А.С. Ластовецький до ознак підприємництва відносить ще й інноваційність. На його думку, підприємництво – це правочинна економічна діяльність, спрямована на отримання доходу, має інноваційний, ініціативний, самостійний, постійний характер та здійснюється на власний ризик і власну відповідальність [140, с.6].

Окремі вчені до визначальних ознак при тлумаченні підприємництва відносять новаторський і творчий характер. Так, В.М. Гайворонський, В.П. Жушман розуміють під підприємництвом особливу господарську, творчо-пошукову, новаторську діяльність, пов'язану з виробленням нових ідей і способів досягнення мети [15, с.3–4].

Існують й інші підходи до визначення підприємництва, які не називають визначальною його ознакою діяльність. Так, Н.Ю. Круглова тлумачить підприємництво як пошук нових сфер раціоналізації і вигідного вкладення ресурсів, здійснення нових комбінацій у виробництві, рух на нові ринки, створення нових продуктів, обґрунтований ризик [16, с.62]. А. Шапіро наголошує, що підприємництво – це поведінка, яка охоплює елементи ініціативи; процес організації або реорганізації соціально-економічних механізмів, що дає можливість вигідно використовувати фактори виробництва з урахуванням ситуації; властивість брати на себе відповідальність за можливу невдачу (тобто готовність до ризику) [2, с.14].

Б.Ф. Купчак під підприємництвом розуміє особливий тип суспільних відносин з приводу виробництва, розподілу та привласнення благ

і послуг, у процесі чого підприємець за умови повної свободи дій раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і бере на себе відповідальність за результати виробництва вкладеними коштами, затратами часу і праці, діловою репутацією й своїм майбутнім прибутком, але реалізуючи свої власні інтереси, він сприяє ефективному задоволенню потреб суспільства й ринковим перетворенням у державі [1, с.247].

Виходячи з легального визначення підприємництва у Господарському кодексі, можна визначити такі його ознаки: є діяльністю; самостійність; ініціативність; систематичність; ризикований характер; здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями); спрямованість на досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [6].

Крім того, з аналізу наведених вище дефініцій підприємництва можна виділити такі ознаки: професійність; підзаконність (здійснення в рамках законодавчих приписів); наявність юридичної відповідальності; інноваційність; новаторський і творчий характер.

Для характеристики підприємництва доцільно зупинитися на його ознаках – як тих, які передбачені законом, так і тих, що залишилися за його межами, але виділені науковцями і мають важливе значення, що дозволяє розглядати підприємницьку діяльність як об'єкт організаційно-правового впливу.

В першу чергу, підприємництво – це діяльність. Таку ознаку відмічають більшість правників. Тобто це сукупність дій, що здійснюються систематично, і пов'язані з виробництвом матеріальних і нематеріальних благ, реалізації їх на ринку в якості товару, виконання робіт або надання послуг.

Наступною ознакою підприємництва є самостійність здійснення діяльності. Самостійність підприємницької діяльності вказує на її вольове джерело, коли громадяни самостійно, тобто своєю владою й у своєму інтересі її здійснюють. Можна виділити майнову й організаційну самостійність підприємця. Майнова самостійність пов'язана з

наявністю в підприємця відособленого майна як економічної бази діяльності. Організаційна самостійність означає можливість прийняття самостійних рішень в процесі підприємницької діяльності, зокрема, вибору виду діяльності, методів роботи, безперешкодного здійснення прав, їх захисту.

Ще однією ознакою підприємницької діяльності є її ризиковий характер. Підприємницька діяльність здійснюється в умовах високого рівня невизначеності, тобто непередбаченості кінцевих результатів. А це означає неминучість ризику» [11, с.23]. Високий ступінь майнової відповідальності підприємця є необхідною умовою функціонування цивілізованого ринку.

Підприємницький ризик – це всі можливі, негативні для підприємця майнові і немайнові наслідки його діяльності, не обумовлені його прорахунками. Ю.К. Толстой вважає виправданим високий ступінь майнової відповідальності підприємця, зазначивши, що підприємці, займаючись комерційною діяльністю з метою одержання прибутку, зобов'язані нести ризики, зв'язані з цією діяльністю [17, с.8]. Іншу позицію по даному питанню займав Г.К. Матвеев. Він вважає, що високий ступінь майнової відповідальності підприємця недостатньо обґрунтований, тому що без прибутку неможливо їхнє матеріальне поліпшення, а страхування відповідальності за комерційні ризики ще не розвинуто [18, с.122].

Основна мета підприємницької діяльності – це отримання прибутку, що є наступною ознакою підприємництва. Прибуток суб'єкта господарювання – це основний узагальнюючий показник фінансових результатів його господарської діяльності. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р., прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Під доходами в Положенні розуміється збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного

капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників за звітний період), а під витратами – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками за звітний період) [19].

Сутність підприємницької діяльності зводиться до одержання максимально можливого прибутку. Прагнення підвищити потенціал прибутковості є стимулом, критерієм ефективності визначальним стратегічним моментом та кінцевим результатом підприємництва [16, с.21]. Водночас, навіть якщо в результаті такої діяльності отримується не прибуток, а збитки, але вона була направлена на одержання доходу – таку діяльність слід вважати підприємницькою.

Разом із тим, як зазначає О.М. Олейник, не можна вважати прибуток безумовною метою діяльності підприємця, тому що існує ще необхідність досягнення соціального ефекту від підприємницької діяльності в екології, охороні здоров'я, культурі і соціальному забезпеченні тощо. У підприємницької діяльності повинно бути своєрідна єдність двох цілей – створення продукту (товару), здатного задовольнити або сформувати потреби суспільства, і тільки на основі цього отримання прибутку [11, с.22]. Саме з цим пов'язане закріплення у легальному визначенні підприємництва, нарівні з одержанням прибутку, мети досягнення економічних і соціальних результатів.

Наступна ознака – систематичність, що дозволяє відмежувати підприємництво від інших видів економічної діяльності, які можуть приносити прибуток, але не постійно. На думку В.К. Колпакова, регламентуючи підприємництво, законодавець підкреслює систематичний характер даної діяльності. Отже, одноразове надання послуг, виготовлення продукції тощо не може розглядатися як підприємницька діяльність [13, с.615].

На жаль, Господарський кодекс не визнає критеріїв та ознак систематичності, що

призводить до різного тлумачення поняття «систематичність». Систематичність як ознака підприємництва тлумачиться як кількість однорідних дій, але зі специфікою розмежування в галузях законодавства (у трудовому праві систематичність – це здійснення два і більш рази однорідних дій, а в кримінальному праві – здійснення три і більш однорідні дії) [20, с.7]. Інші автори піддають критиці спроби описати систематичність через кількісні показники, оскільки, неможливо серйозно стверджувати, що дві операції або угоди – це ще не система, а три – утворюють потрібний стан, і пропонують системність операції тлумачити як єдність, безперервність, підпорядкування загальній меті [11, с.19]. А Н.О. Саниахметова перспективним вважає застосування «методу виключення» – епізодична або одинична діяльність не може вважатися підприємницькою, в той же час регулярна, професійна, постійна повторювана діяльність є такою. У випадку виникнення спору про систематичність питання повинно вирішуватися з урахуванням конкретних обставин [21, с.6].

Закріплення в легальному визначенні підприємництва ознаки систематичності є позитивним, проте, існує об'єктивна необхідність законодавчого визначення тих ознак, за якими діяльність суб'єкта господарювання буде вважатися систематичною.

Підприємницька діяльність характеризується також професійністю. Ґрунтуючись на наведених вище положеннях, висловлених науковцями, можна зробити висновок, що професіоналізм підприємця полягає у наявності певної кваліфікації або навичок, необхідних для прийняття та реалізації рішень. При цьому, в певних випадках наявність професійної підготовки є необхідною умовою для здійснення підприємницької діяльності (наприклад, медичної, банківської, аудиторської тощо). Підприємець повинен володіти інформацією, що дозволяє йому прийняти відповідне рішення, і це також є показником професійності.

Отже, хоча професійність підприємницької діяльності і не виділяється законодавцем в

якості необхідної ознаки, вона має важливе значення для характеристики діяльності як підприємницької. Тому, доповнення легального визначення підприємництва ознакою професіоналізму буде відігравати позитивну роль при застосуванні його на практиці.

Підприємницька діяльність є підзаконною, тобто повинна здійснюватися лише в межах законодавчо визначених можливостей. При цьому, існують певні обмеження щодо здійснення підприємництва, які можуть бути пов'язані з дозволом займатись тільки певними видами діяльності (які передбачені в статуті, ліцензії, патенті тощо).

У літературі також називається така ознака підприємництва, а необхідність державної реєстрації. Проте, погоджуємось з позицією О.В. Клим, що «варто говорити скоріше про законність, правомірність підприємницької діяльності, адже державна реєстрація, ліцензування, сертифікація тощо є характеристиками саме законної підприємницької діяльності. Тому державну реєстрацію варто вважати ознакою не підприємництва, а характеристикою його суб'єкта – підприємця [8, с.20].

Ще однією важливою рисою підприємницької діяльності є особиста відповідальність суб'єкта підприємництва. У науковій літературі ця ознака тлумачиться по-різному: як майнова відповідальність [5, с.40], крім майнової також фінансова відповідальність, або повна економічна відповідальність. Вважаємо, що в даному випадку потрібно розуміти юридичну відповідальність загалом, так як за наявності певних правопорушень до підприємця можуть бути застосовані різні види юридичної відповідальності, в тому числі адміністративна і кримінальна.

До ознак підприємницької діяльності відноситься також її творчий і інноваційний характер. Її суть і відмінність від інших видів господарювання полягає в пошуку, за умов невизначеності, нових можливостей найкращого використання обмежених організаційних ресурсів, у тому числі часу, та ефективній, зорієнтованій на інновації, реалізації цих можливостей на практиці (у виробництві,

наданні послуг тощо) в різних сферах суспільного життя [22, с.12].

Підприємницьку діяльність необхідно відмежовувати від суміжних понять, зокрема «економічної діяльності» і «господарської діяльності». Досить детально ці поняття аналізуються в економічній науці. «Економічна діяльність» розглядається як один із видів економічної активності людини, форма участі індивіда у суспільному виробництві та спосіб отримання фінансових коштів для забезпечення життєдіяльності його самого та членів сім'ї. Доповнення до економічної діяльності визначення «господарська діяльність» передбачає «момент раціональності», ефективності. Ведучи мову про підприємницьку діяльність економісти звичайно підкреслюють новаторський та ризиковий характер, а також її мету – отримання прибутку [11, с.17]. Отже, найбільш загальним поняттям є економічна діяльність, різновидом якої є господарська діяльність; а підприємницька діяльність є складовою господарської, а, отже, і економічної діяльності. Така позиція підтримується вченими-юристами та відображена в національному законодавстві.

Господарський кодекс України розмежовує поняття господарської та підприємницької діяльності. Так, ч.1 ст.3 Кодексу визначає, що під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [6]. Кодексом також визначено, що господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних та соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом. При цьому, господарська діяльність може здійснюватись і без мети отримання прибутку (лише заради досягнення економічних та соціальних результатів).

Така точка зору підтримується і доктринаю права. Так, наприклад, В. Щербина залежно від мети, способу організації та здійснення господарської діяльності поділяє її

на два різновиди – підприємницьку (комерційну) та непідприємницьку (некомерційну). Господарська діяльність, на думку вченого, хоча і є переважно підприємницькою, тобто здійснюваною з метою отримання прибутку, проте охоплює і непідприємницьку діяльність, щодо якої отримання прибутку не лише не обов'язкове (казенні підприємства, експериментальні та інші планово-збиткові підприємства, які фінансуються за рахунок державних дотацій), а й іноді прямо заборонене законом (товарні, фондові біржі, організації, що саморегулюються на ринку цінних паперів, об'єднання підприємств тощо) [23, с.6–7].

Підприємництво слід відмежовувати і від поняття «бізнес». Так, В. Гриньова зазначає, що бізнес – це комерційна діяльність, яка визначає спосіб існування людини і дозволяє бути йому незалежним у судженнях і прийнятті рішень. В американському вживанні значення слова «бізнес» визначається як будь-яка справа, комерційне або виробниче підприємство, комерційна практика, політика окремого підприємця або цілої фірми [24, с.146]. Розмежовує вказані поняття й І.Н. Герчикова. На думку вченої, бізнес – більш широке поняття, ніж підприємництво, оскільки до бізнесу можна віднести здійснення разових комерційних угод у будь-якій сфері економічної діяльності, які спрямовані на отримання доходу (прибутку). Це дає підставу для висновку, що не будь-який бізнес є підприємництвом, але будь-яке підприємництво є бізнесом [25, с. 403].

Отже, підприємництво є об'єктом державного регулювання та контролю, сутність якого полягає в самостійній, ініціативній, систематичній, професійній, на власний ризик господарській діяльності, що здійснюється підприємцями з метою одержання прибутку і сприяє досягненню економічних і соціальних результатів. Підприємницька діяльність є складовою господарської діяльності (яка може бути також неприбутковою) та однією з найпоширеніших форм економічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Купчак Б. Ф. Підприємництво: суть та умови здійснення / Б. Ф. Купчак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 243–249.
2. Підприємництво : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, М. М. Руженський та ін. – К.: МАУП, 2005. – 280 с.
3. Селіванов В. М. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України / В. М. Селіванов // Право України. – 1995. – № 2. – С. 3–11.
4. Закон України «Про підприємництво» : від 07.02.1991 р. // ВВР України. – 1991. – № 14. – Ст. 168.
5. Ершова И. В. Предпринимательское право : учебник / Ершова И. В. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ИД «Юриспруденция», 2006. – 560 с.
6. Господарський Кодекс України : від 16.01.2003 р., №436-IV // ВВР України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
7. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / [колектив авторів: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.] ; за заг. ред. В. К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
8. Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Клим О. В. – К., 2009. – 205 с.
9. Дзюбик С. Основи економічної теорії : навч. посіб. / С. Дзюбик, О. Ривак. – К. : Основи, 1994. – 334 с.
10. Мусияка В. Правовые основы предпринимательской деятельности / В. Мусияка. – Харьков : АО «Бизнес Информ», 1995. – 88 с.
11. Предпринимательское (хозяйственное) право : учебник : в 2 т. Т. 1 / отв. ред. О. М. Олейник. – М. : Юристъ, 1999. – 727 с.
12. Попондопуло В. Ф. Правовой режим предпринимательства / Попондопуло В. Ф. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургск. ун-та, 1994. – 320 с.

13. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
14. Ластовецький А. С. Організаційно-правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. С. Ластовецький. – Ірпінь, 2002. – 20 с.
15. Гайворонский В. М. Предпринимательство, хозяйственная и трудовая деятельность: законодательное урегулирование / В. М. Гайворонский, В. П. Жушман // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1998. – № 9. – С. 3–6.
16. Круглова Н. Ю. Хозяйственное право / Н. Ю. Круглова. – М. : Русская деловая литература, 1997. – 608 с.
17. Толстой Ю. К. Гражданское законодательство и рыночная экономика / Ю. К. Толстой // Правоведение. – 1991. – № 5. – С. 6–12.
18. Матвеев Г. К. Основания имущественной ответственности частных предпринимателей / Г. К. Матвеев // Государство и право. – 1993. – № 9. – С. 97–123.
19. Наказ Міністерства фінансів України «Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» : від 31.03.1999 р., № 87 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 25. – Ст. 1217.
20. Правовые основы перехода к рыночным отношениям : в 2-х т. Т. 1 / под ред. Е. А. Суханова и др. – М., 1991. – 412 с.
21. Саниахметова Н. Признаки предпринимательства / Н. Саниахметова // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8. – С. 6–9.
22. Селіванов В. Правові передумови політики державної підтримки підприємництва в Україні / В. Селіванов // Право України. – 1994. – № 10. – С. 3–12.
23. Щербина В. Господарське право : підручник / В. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 480 с.
24. Предпринимательская деятельность: проблемы, пути решения / под ред. В. Н. Гриневой. – Симферополь : Анаюрт, 1995. – 302 с.
25. Герчикова И. Н. Менеджмент : учебник / И. Н. Герчикова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 501 с.

Исаков М. Г. Поняття та ознаки підприємництва як об'єкта державного контролю / М. Г. Исаков // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 332–339 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11imgodk.pdf>

Досліджено поняття, особливості та основні ознаки підприємництва як об'єкта державного контролю. Визначена основна мета та сутність підприємницької діяльності.

Исаков М.Г. Понятие и признаки предпринимательства как объекта государственного контроля

Исследовано понятие, особенности и основные признаки предпринимательства, как объекта государственного контроля. Определена основная цель и сущность предпринимательской деятельности.

Isakov M.G. Concept and Sign of Enterprise as an Object of State Control

Investigational concept features and basic signs of enterprise, as an object of state control. A primary purpose and essence of entrepreneurial activity is certain.